

Sic transit gloria mundi – Így múlik el a világ dicsősége

Egy kastélylakó kalandjai

„Klári bepisilt” – mondta a családi anekdota szerint a víztől cuppogó cipőben, csöpögő ruhában belépő kisfiú a várhelyi kastély bejárati ajtajában. Utána loholó hatéves húga visítására akkor már többen odafutottak. Baby néni (az anyjuk) kikapta fia kezéből a hűgát, Vasti néni őt magát fogta fölön, s rohant vele az alagsori fürdőszoba felé, hogy leszárítsa, miközben ijedten kérdezgette, „ki öntött nyakon”? „Bepisilt” – ismételte a rémulten vacogó kisfiú. Remek jelenet. De vajon a három gyereken kívül ki lehetett még tanúja a ma is élők közül? Meg kellene kérdezni a történetecskén nagyokat nevető unokaöcsémtől, aki akkor három-, négy- vagy talán ötéves lehetett. Már ha megtörtént. Az anekdotán röhögők a helyzet komikumától indultak meg, vagy talán a fiú vakmerő felelőtlensége és találékonysága ragadja meg képzeletüket.

Ám az 1944-es várhelyi télen ez így és akkor nem történhetett meg! A homályban kavargó emlékek mögül azonnal megszólal a ködkürt: a féléves Klári még pólyás volt, pelenkában, gumibugyiban nem áztathatta el kilencéves bátyja ruháját, aki legfőljebb a babakocsiban tolhatta volna a Principális csatorna partjáiig. Tehát még valószínűsége sincs, hogy Klári ekkor vízbe esett. Pedig bátyja ezt az egyetlen telet töltötte teljes egészében Várhelyen. A „baleset” talán egy vagy két évvel később – 1946 vagy ’47 telén – eshetett meg a testvérekkel, amikor a kisfiú már Nagykanizsán járt a piaristák iskolájába. Leginkább a karácsonyi szünetben fordulhatott elő, hogy – magát nagyfiúnak tartva – sétálni vitte a rábízottat a befagyott Principális csatornáig. Azt akarhatta, hogy karjaiban tartott kishúga is érezze milyen nagyszerű – korcsolya nélkül, mert az a menekülés közben elmaradt valahol – csúszkálni a jégen! A víz azonban nem volt eléggé befagyva. Beszakadt alattuk. Szerencsére akkor sem volt mély, de az biztos, hogy a fiú ruhája nyakig átázott. Meg arra is emlékszik, hogy csöpögését valóban – két-három éves húga – sikeres bilire szoktatása előtti állapotával magyarázta. Ennyit ugyan legfőljebb egy felnőtt ló ereszt, de ez nem a mérlegelés pillanata volt. A kanális közel volt a házhoz, de ahhoz elég nagy távolságot

TAXNER-TÓTH ERNŐ (1935) Széchenyi-díjas irodalomtörténész, professzor emeritus. Kazinczy, Kölcsey, Vörösmarty, Eötvös életművének kutatója.

tettek meg, hogy átfagyjanak. Mégsem lett semmi bajuk. Vajon megkérdezte valaki, hogyan mászott – másztak – ki a csatornából? Miért nem csurog a víz a kislány ruhájából is? Vagy az is csöpögött?

Ha így volt, az tehát csak a karácsonyi szünetben történhetett. (Vagy talán valamelyik szénszünet idején? Volt néhány...) Az öregember nem emlékszik egyetlen várhelyi karácsonyra sem, noha mások igen, illetve azt nem felejtette el, hogy '44. december 24-én is kapott két könyvet. Talán a nagymama vette jó előre, talán sok minden mással együtt a karácsonyi ajándékokat is cipelték magukkal, amikor elmenekültek Budapestről. Hiszen anyja alighanem inkább karácsonyra készült, mint utazásra. E sorok írásakor az öregember alig várja már a dédunokákat, hogy a karácsony ismét az év legszebb ünnepe legyen: meglepetéseknek örvendező kisgyerekekkel. De e sorok írásakor ez még csak álom. A Monda utcai karácsonyokra – a modellvasútra, katonákra és sok másra – viszont van miért emlékezni. Különösen az utolsóira. Délután Mári húgával nagyszülei Szent János téri lakásán lehettek, ezért nem a Pasaréti templomba mentek „éjféli misére”, noha amögött a rég lebontott kisházban volt a Kapisztrán Szent János cserkészcsapat székhelye, s neki mint fölavatott apródnak a csapatot felügyelő ferencesekhez kellett misére járnia. (Apja bosszankodott is ezen, mert vasárnaponként – délidőben – inkább a Ferenciek terére ment volna, hogy mise után beülhessen barátaival a Kárpátiába vagy az Apostolokhoz sörözni.) A város bombázása ugyan csak a következő áprilisban kezdődött, 1943 szeptemberében talán mégis a légiveszélyre hivatkozva tartották a Krisztinavárosi templomban délután az éjféli misét. Sokan voltak, nehezen találtak ülőhelyet. Miután mindhárman megáldoztak, visszatértek a padjukhoz, ahol hűgát (aki még nem lehetett elsőáldozó) e miatt magára hagyták. Apja – egészen szokatlanul – nem maradt velük, hanem azonnal elrohant, noha máskor mindig együtt mentek haza. Dolga van, mondta a mise után tömören édesanyjuk, aki nyilván előre tudta, hogy Karcsi így tesz majd. A kislány ezért nagyon meglepődött, amikor a Monda utcában nem a cselédlány, hanem az apjuk nyitott ajtót. A gyerekszobába persze nem mehettek be, azt a Jézuska bezárta. Ünnepi ruhájuk ki volt készítve az ebédlőben. Aztán megszólalt a csengő, föltárult az ajtó, mögötte csillagszóróktól szikrázott a plafonig érő fa, s alatta várták őket az ajándékok. A kislány örömujjongás helyett csalódottan állt a már megterített asztalnál: apjuk tehát ezért sietett haza a templomból. A csodát nem a Jézuska rendezte. A fát apjuk díszíthette föl nagy titokban. Ő gyűjtötte meg a gyertyákat, rendezte el a közönséges üzletekben vett ajándékokat, sőt ő is csöngetett. A csalódás érzése akkora élménye volt, mint később a jég összeroppanása. Amikor aztán Nagykanizsán végre saját lakásuk lett, már ő díszítette a fát, s anyja elvárta, hogy valamivel meglepje kis családjuk minden tagját.

A karácsonnyal kapcsolatos drámai megrázkódtatás nem szorította mederbe a kislány képzeletét. Néhány hónappal később (apja halála miatt) már voltaképpen otthontalan menekültek voltak. Az ostrom elkerülésében még reménykedő Budapest határain belül, a Gellért-hegy déli lejtőjén, nagynénje családjának

a lakásában. A háromemeletes bérház melletti villa parkméretű kertjében ekkoriban vert tábornok a Partiumból menekült Fráter család. Román-szovjet rémtörténeteken kívül bútorral, konyhafelszereléssel, ruhaneműkkel és élelemmel zsúfolt szekerekkel érkeztek. A kislány lovaik szépsége nyugtázta le, azokra emlékszik a mai napig. Nem messze azoktól a vadgesztenyefaktól legeltek, ahol két kilencéves fiúcska játszadozott vödreivel, kislapátjával s faágakkal, amelyekkel általuk elképzelt eszközöket készítették. Egyikük, akiről már eddig is sok szó esett, olyan hajójáról tartott hosszú és izgalmas előadást, amelyen a Principális csatorna után a Mura érintésével az Adriáig jutott, ahol a *Pogányok* írójának vitorlásával is találkozott. Erről kisméretű – rossz rajzkészséggel készített – térképet is mutatott az azon látható folyókkal, és a köztük átvágott hegyekkel. Vajon megkérdezte-e e akkori barátja, Tomi, hogy kik a pogányok? A Fráter család menekülési kalandját Érsemlyénből a Gellérthegyig, Németországig, majd vissza a határközeli, de ismét Romániához tartozó falujukig Boriska tollából a világhálón is olvashatják, így visszatérhetünk Várhelyre, ahol a nagy utazó már más lovakkal barátkozott. A történet azzal folytatható, hogy a vele egyidős Tomi családja is elmenekült a szülővárosuk ostromára érkező vöröshadsereg elől, s nagynénje férjével és gyerekeivel együtt első nagyobb pihenőjüket Várhelyen tartották. Ezt a megállót legizgatottabban Tomi várta, mert látni akarta azt a hajót, amiről a vadgesztenyefa alatt új barátja (magyar fölfogásban áttételes rokona) oly izgalmas történetet rittyentett neki. Mondani sem kell, hogy a mesélő csak a Principálist tudta megmutatni, amin legföljebb fadarabok úszkáltak, hajó egy sem. Nem is maradt a kis karaván (ami két vagy három lovaskocsiból állhatott) sokáig a Véssey kastélyban: a karácsonyt már Vas vármegyében (Rádóckölkeden, Dodi néninél) töltötték, amit a két itt említett fiú közös unokatestvére (mindkettőjüké más ágon) csodás emlékeként őriz, de e sorok írója ezt nem teheti meg, mert ő Várhelyen maradt. E menekülés teljes kudarcra viszont nem tartozik az álmok világába. Az osztrák határról visszafordultak, mert Tomi katonatiszt édesapja kijelentette, esküje őt csak Magyarország védelmére kötelezte. Homály fedi, elkobzott lovaik hiányába miként jutottak vissza Fehérvár határáig, miután belátták, a Lajtán túl még távoli rokonok sincsenek. (Dodi néni nagypapa nővére volt.) A három felnőtt férfi közül a ludovikás mérnökezedes volt a legszerencsésebb, mert megúszta két-két és fél év szovjet hadifogsággal, apósa az Arad melletti gyűjtőtábor valamelyik tömegsírjában végezte tudós életét, sógora, akiről már volt szó, örökre – és máig nem tudható, hol, meddig – a Gulág rabja maradt.

E történet főszereplője Várhelyre érkezése után anyjával és húgaival a kis-ebédlőben húzta meg magát. (Oda biztosan nem fért be egy karácsonyfa, de apja se élt már, aki földíszítette volna.) Megágyazott sezlon várt rá, s biztosan emlékszik, hogy édesanyjuknak és Márinak külön fekhelye volt, az újszülött Klári meg egy ruháskosárban aludt. (Vagy a kosár mégsem olyan biztos? Mintha az sokkal későbbi felesége gyermekkori történeteihez tartozna, aki a háború végén abban utazta végig Németországot? Az ő apja amerikai fogságba került,

s mivel hivatásos ütegparancsnok létére mérnök végzettsége is volt, följánlották neki az USA vendégszeretetét – és munkahelyeinek egyikét. Neki azonban – természetesen – haza kellett hoznia a „fiúkat”, akiket a hadvezetés rábízott. Jutalmul megfosztották tiszti rangjától, s évekig segédmunkából tartotta el családját. Csak '53 után kerülhetett mérnöki munkakörbe. Közvetve, de ez is része a várhelyi történetnek.) Hogyan fért el a kisfiú családja a kisebédülőben, ahol korábban csak egy kerek asztal volt hat székkal, s az ott is maradt? Mindössze a tálalót helyezték át a mellettük levő nagyebédülőbe. Amikor csak két idős nagynénje, nagybátyja – az uraság – és Mina néni, az egykori Fräulein lakott a kastélyban, a kisebédülőben terítettek nekik a cseléd lányok. Akiket nem volt szabad cselédnek hívni: ők „lányok” voltak. (Hivatalos elnevezésük szerint háztartási alkalmazottak.) Vasti néni mindegyiknek ismerte a családját, tegezte őket, akár csak a gyerekek. Nekik meg talán a fizetésnél is fontosabb volt, hogy itt megtanulták az irigyelt életforma fenntartásához szükséges titkokat, az igényes terítéstől a szőnyegek tisztításáig. Ámbár Várhelyen nem nagyon volt szőnyeg, legalábbis annyi és olyan, mint a Szent János téri és a Monda utcai lakásokban, ahol Irén (anyja mindenese) azt is megtanulhatta, milyen az „igazi” perzsa, ami sokszorosába kerül, mint egy kézzel szőtt – színes, hazai – lábalávaló. Irén náluk persze tényleg közelebb állt ahhoz, hogy családtag legyen, mint a várhelyi lányok, akik túl sokan voltak ahhoz, hogy nevüket a fiú máig tartóan megjegyezte volna. Treszka néni, a szakácsnő, jóval idősebb volt a „tinédzser” lányoknál. Ezzel mindenki által méltányolt tekintély járt. Magázták a felnőttek is, talán Vasti és Mici néni kivételével. Miután három „turnusban” nyolc menekültet fogadtak be, akik családtagok voltak, de azért mégis csak befogadottak, a nagyebédülő – ami korábban ünnepi ebédekre-vacsorákra és vendégek fogadására szolgált – az együttlét beszélgetéseinek, feladatkiadásainak helyszínéül is szolgált. A mindennapi reggelit, ebédet és vacsorát „hétköznapi” porcelán tányérokra és fanyelű evőeszközökkel adták föl. A kisezüst csak ünnepi alkalmakkor – általában a vasárnapi nagymise után – került az asztalra. A Vésseyek (Nedeczkyek?) családiezüstje már csak legendaképzőként létezett. Történetéről szólva a nagyebédülő elegáns tapétáján egy kör alakú foltot mutogattak, ahol a betörő kibontotta a falat, s elvitte dédszülei örökségének ezt a részét. Hogy aztán elfogták-e, ahogy az egyik változat tudta, avagy a tettes soha nem került elő, az váltakozva szerepelt a legendában, de az ezüst nem lett meg. Az oroszok is hiába keresték, ezért kénytelenek voltak a „kisezüsttel” megelégedni.

E sorok írója nem emlékszik rá, de nyári látogatásaik alkalmából (amiről egyik albumuk néhány fotója tanúskodik) apja is ülhetett a kastély terrasán, ami az összes szobákat összekötő folyosóról nyílt. Itt mindenkinek jutott fonnott karosszékekben hely, s bőven volt olvasnivaló újság, amit reggel és este küldönc hozott a falu postájáról. Kávészás vagy teázás közben négy-öt budapesti napilap – meg az *Új Idők* – kínálta magát. És persze a *Zalai Közlöny* is. Vajon ki mit olvasott? Nagypapa, de többnyire Laci bácsi is mindent átnézett a *Pester Loydtól* a *Magyar Nemzetig*. Vajon megfordult itt a *Szesztermelők* néhány példánya

is, amit az oroszok bejöveteléig nagypapa szerkesztőként kapott? De e sorok írója arra sem emlékszik, hogy a háznak lett volna saját pálinkája. Ebédhez és vacsorához csak egy kancsó saját bort tettek az asztalra, olyan polgári ebédlőt idéző kancsóban, mint „otthon”. Laci bácsi mindenkinek kínálta, de csak ő ivott egy-egy pohárral, ha ivott. Anyjuk erről szoptató anyaként lemondott. Mire pedig Klári már nem anyatejen élt, eltűnt a bor és a fõlszolgálas is.

A davajgitáros, mindenre éhes katonák – gyõztesként – abban a tudatban jöttek, hogy hamarosan továbbmennek az ismeretlenbe, talán a halálba. A várhelyi pincékben nem találtak ugyan bort, máshol azonban pálinkát is zsákmányolhattak. S mit tehettek mást? Megitták. Volt, aki néhány órára boldog lett tõle; volt, akiben lánggra lobbant a bolsevik párt által belétáplált osztálygyûlölet. „Burzsuj! Job foje maty” – ordította, ahogy az alagsori cselédszoba étkező asztalánál kucorgók között meglátta nyakkendõs öltönyében nagypapát. A Tanítás cselekvésre készítette: körbelõtte az öregurat. A kisfiú ekkor találkozott elõször a halálfélelemmel, amibe aztán ’56-ban többször is belekóstolt. Ahhoz túlságosan imbolygott a hõs felszabadító (keze is), hogy eltalálja az úriembert, józanabb társai pedig hamar lefogták. Nagypapa, aki fõleg õnmagát zsákmányolta ki, mert soha nem volt könnyû az út addig, amíg valakit nemzetközi szaktekintélynek ismertek el. Április után gyorsan jött a tavasz, õ világos öltönyben járt, és a süketek kiszolgáltatottságával várta, hogy elég hangosan beszéljek. Miután másik lánya – a kisfiú nagynénje – is megérkezett maradék családjával, aki ebben a helyzetben angóra nyulakból akart megélni, amihez a nélkülözhetetlen ketrecek a mindentudó fiúcska és nagyapja eszkábálta össze erre teljesen alkalmatlan almásládák vékony deszkájából, egyre több közös feladatunk lett. A ketreceiket a nyulak könnyen szétrágták, s oda piszkítottak – vagyis mindenhová –, ahol a szükség rájuk jött. Emiatt szaporodtak az unoka és a néhány évvel ezelõtt még a Tabánban képzeletgerjesztõen mesélõ nagypapa összehûtközései. Az emlékező tudatában állandóan viselt öltönyén egyre szaporodtak a piszokfoltok, s ezzel együtt nõt a laboratóriumi tisztasághoz szokott kutató ingerültsége. Vénségemre gyanú támadt bennem, hogy türelmetlenségem akkor vált szépen fejlett jellemvonássommá, amin csak az enyhíthetett, hogy a kisállatokból úgy lehetett késsel-villával fogyasztható sült, ha azokat a kézzel leütésük után megnyúztam és kibeleztem. „Azért van ennyi nyulak – magyarázta az egyik tapasztalt cselédgyerek – az úrfinak soha nem minõsülõ hallgatójának –, mert patkányokkal szaporodnak”. Noha akkor még soha patkányt nem láttam, csak felnõtt koromban, annyira elhittem ezt, hogy a házinyúl húsát azóta sem tudom megenni.

Korábbi életébõl a fiú arra is emlékszik, hogy amikor Kéthelyen élõ nagybátyjával a híres borok kedvéért kikocsiztak a Hunyady grófok baglashegyi pincészetébe, a vincellér maga által lõtt vadnyúlal hízelkedett parancsolójának. Ebbõl aztán a jószágkormányzó úr szakácsnõje remek vadast készített. Vajon egyáltalában különbözik-e a vadhús íze a házinyúlétól? Nemcsak elkészítési módjuk annyira, mint a várhelyitõl a kéthelyi kastély? Az öregember meg nem

tudná mondani. Apja azonban a szerint formálta véleményét, hogy bátyja Kéthelyen nem tulajdonosa, hanem alkalmazottja volt a kastélynak, amelynek bútorzata és hangulata fia tudatában elválaszthatatlanul összekeveredik a várhelyivel. Apja viszont otthonosabbnak érezte ott magát, talán mert 1918-ban a kéthelyi házban halt meg az édesanyja, űrt hagyva a még érettségi előtt álló életében, noha aztán a Kerepesi úton temették el. E sorok írója itt képeket keres fotóalbumában, s váratlanul arra bukkan, amelyen apa és fia egy kopár füves téren állnak, és már csak ő emlékszik rá, miért. Keresztapja ugyanis azt ajánl-gatta öccsének, vegyenek – jutányos áron – a gróf parcelláiból balatoni telket, amire majd házat építhetnek. A saját vízparti nyaraló azonban anyja álma volt, soha nem fog kiderülni, miért nem teljesítette férje a kívánságát. (Úgyis elvették volna, mondogatta anyja később beletörődően.) Nyilván Várhelyre is anyja miatt járt. Apja azzal örököltette meg véleményét, hogy fényképezési szenvedélye ellenére Várhelyen a fiát is csak egyszer kapta le, a kastélyt és lakóit egyszer sem. (A mezőről készített még néhány fotót.) Ugyan mit gondolhatott a Véssey családról? Fiának is meg kellett öregednie ahhoz, hogy olvasmányai fölkeltsék érdeklődését ősei iránt. A kisiú még dédimama ölébe ülhetett a kastély teraszán, ahol nyáridőben fonott karosszékében trónolt és parancsolt. Soha nem kért. Amikor 1944 nyarán eltemették, a kisiú szülei éppen Erdélyben jártak, mert apjának ki kellett próbálnia az újonnan épült székely körvasutat, s meg-nézni a visszatért országrész legfőbb nevezetességeit. (A gyerekeikre a fonyódi Figura-villában egyetlen nagyanyjuk vigyázott, így a temetésre ő sem mehetett el. A családot nagypapa képviselte, aki titokban volt ott. Amíg élt, Vésseyné Nedeczky Emiliánál (majd vele élő lányainál) semmi nem vesztetett kárba. (Nagymama fényes bálók helyett szigorúan fegyelmezett életformára emlékezett lánykorából.) Az 1927-es birtokmegosztás az elbontások elosztásáról is részletesen intézkedett. Izgalmas kérdés, Nedeczky Emlia – és római katolikus lányai – miként azonosultak a „protestáns etika” tanításával? A lutheránus Vésseyek persze ennek szellemében nőttek föl, s lettek elkötelezett építkezők. A kisiú apja érettségije óta munkájából élt, önerőből érvényesülő polgár volt. Ezen az alapon tisztelhetne volna Várhely létesítőinek vállalkozó szellemét, de erről nincs emlékem. Noha néhány Véssey és Nedeczky (meg Glavina) gén leg-följebb fiának juthatott.

Hiába volt apánk három évig főmérnök Kaposváron, valószínűleg soha nem nézte meg Vését, ahonnan anyósa (a nagymama) családjá származik. (Igaz, nem is volt autója, ami ezt a kirándulást meggyorsította volna.) Széles körű érdeklődéséből a családfák ugyanúgy hiányoztak, ahogy azok a ma is divatos és igen rugalmasan használt fogalmak – feudalizmus, kapitalizmus, osztályok, osztály-harc –, amelyek fia diákkorában iskolája különböző csapjaiból elzárhatóan folytak. Ezért örült a kisiúból lett öregember, hogy megismerhette Takács Andor adatgazdag családtörténeti kutatási eredményeit – egyebek között – a Véssey család múltjáról. Ennek alapján családregeényt is írhatna, ami a 13. században kezdődik, de ehhez sem írói tehetsége, sem elegendő képzelőereje nincs. Talán

néhány mozaikkockából is kiderül, hogy a család legrégebbi birtoka a Somogy vármegyei Vése község volt. Ám a települést a törökök felégették, kirabolták és lakóit lemészárolták. Őseim Vas vármegyében találtak menedéket. Az elpusztult Vését a 18. század elején Véssey István telepítette újra. Itt kezdődhetne a meg nem írt családregegy második része, amelyben az emlékező anyjának gondolkodását is meghatározó racionalizmus és munkatisztelet uralkodik. Mert mit ér a pusztá föld jobbágymunkaerő és újjáépítés nélkül? A lényegnél tartunk, ezen az alapult utóbb László és József vései, Mihály és ifjabb István szőkedencsi „háza”. Amit család értelemben ugyanúgy föl kellett építeni, ahogy lakhatás végett szükség volt kastélyokra. (Amelyekhez az arisztokrácia jövedelme már a 18. század végén elégséges volt. A középbirtokos nemesség akkor még szegényes kúriákban lakott. Nagyobb – szintén kastélynak nevezett – és igényesebb házakat egy évszázaddal később építettek csak. Amikor már rég őket tartották az ország vezető erejének.) A Wikipedia szerint Véssey Józsa a 16. század végén szerezte meg Szőkedencs egy részének tulajdonát, s 1733-tól 1848-ig a falu jobbágylakóinak nagy része a Vésseyek földjét művelte. A sokféle ágazó család – eltérő szinteken – túlélte a jobbágyfelszabadítást követő nehéz időszakot, majd a kiegyezés utáni (ritkán emlegetett) válságokat: a juhtenyésztés csődbe juttatását, az orosz-ukrán „búza” okozta versenyhátrányt és sok mást. Erdőt irtottak, a makkon élő sertések helyett kukoricán disznót hizlaltak. Sikeresen – ámbár erősen eltérő eredményekkel – gazdálkodtak. A „gazdag” Véssey Sándor két hitbizományt is létesített, s a Szőcsénypusztán nagy kastélyt épített. (1891 – A világhálón megtekinthető.) Előtte két Véssey szolgált századosi rangban Noszlopy Gáspár szabadsághacos seregében. A kisleány közvetlen felmenője, Véssey Márton pedig szolgabíróként tette dolgát a köz érdekében. (Később a család egy másik tagja országgyűlési képviselő lett.) Miután Takács Andor mindezt részletesen megírta, azzal zárható e rész, hogy a családfán száznál több ma élő leszármazottat találunk, csakhogy közülük senki nem viseli a Véssey nevet. (Akik e nevet használják, azok közül – tudtunkkal – senki nem a család egyenesági leszármazottja.)

Az emlékező alighanem Véssey Mártontól örökölte lázadásra hajlamos világszemléletét. Mártontól a család vallási hagyománya azt kívánta, huszonévesen házasodjon meg, alapítson tisztas lutheránus családot. Erre azonban – talán az 1848-as nagy átalakulás miatt – nem ért rá. A Véssey Mártonról keringő legenda kiindulópontja az, hogy későn nősült, és nem sokkal utána meghalt. Előtte azonban feleségeként beemelt az ősi földbirtokos családba egy Langecker Wilhelmina nevű lányt, aki ráadásul katolikus volt. A korban szokatlanul, az esküvőt mégis lutheránus szertartás szerint tartották, amiért a katolikus egyház (és a mögötte álló királyi hatalom) aligha lelkesedett. A legenda szerint ezzel Márton „rangan alul” nősült, s a rokoni háló ezért annyira fekete báránynak ítélte, hogy e sérelemmel magyarázta fia elköltözését Szőkedencsről. Más változat azt hangoztatja, hogy menyé nem fért össze Márton özvegyével, aki nevelőnőként érkezhetett a faluba, nem tudni honnan. Talán Bécsből, talán Ausztriából,

talán Szőkedencs két német családjának egyikéből. Annak tehát van halovány lehetősége, hogy házassága előtt „csak” német Fräulein volt. A baj csak az, hogy faluban nem voltak ehhez megfelelő korú Véssey gyerekek. Anélkül pedig miért fizették volna?

Ám a szabadságharc Somogyból származó honvédtisztjei között volt egy Langecker nevű, aki a vereség után jó messze telepedett le: Esztergomban lett sikeres iparos-kereskedő. (Itt akár összeismerkedhetett egy Taxner nevű kékfestővel, de erre sem utal semmi.) Akkor lepődhetünk meg igazán, ha azt látjuk, hogy Wilhelmina házassági tanúja Zathureczky Ferdinánd – Langecker Magdolna férje – volt. Márpedig a Zathureczky família legalább olyan előkelő, mint a Véssey, s az igen kevésbé valószínű, hogy a két úriember nagyjából egyidőben nevelőnőt vett feleségül. (Nem világos, hogy Magdolna testvére vagy unokatestvére volt-e Wilhelminának, de az biztos, hogy úrinőnek számított.) Mindenesetre Véssey Mártonné hosszú özvegysége alatt nagyon beletanult úrnő szerepébe, amit egyrészt a lutheránus egyháznak juttatott jelentős pénzadományai jeleznek, másrészt az, hogy László fiának az előkelő nedecei Nedeczky családból hozott feleséget. Már ha ő választotta, és nem maga Véssey László, aki házasságuk után hét gyereket nemzett Emília nevű feleségének. (Két fiúk korán halt meg, a felsőrajki temetőben nyugszanak.) Fennmaradt iratok szerint Wilhelmina már jóval ezelőtt bevonta családi ügyeibe Emília nevelőapját, de nem tudjuk, honnan ismerték egymást. Az úr a zalai Pallinban élt, ott volt – Hollandiában szerzett felsőfokú végzettségével – a dúsgazdag Inkeyek gazdatisztje. Családja pedig vezető politikai szerepet játszott vármegyéjében. Történetünkbe először azzal lép be, hogy házában adott otthont korán megözvegyült nővérének, Glavina Rózának. Akinek kislányuk születése előtt elhunyt férje – Nedeczky Zsigmond – a Felsőrajk közeli Gelsén volt földbirtokos. (A Nedeczky még régebbi család, egyikük – rokonai alapon – Deák Ferenc és bátyja gyámja volt.) Zsigmond viszont teljes bizonytalanságba hagyta a késői leszármazottakat, mit örökölhettek tőle lánya. 1890-ben Véssey Mártonné is a szőkedencsi temetőbe költözött. László és Emília (két félárva) ekkora már fölépítette a várhelyi házat, s ezután hagyták el végleg a falut. A sok gyerek sok gondot jelentett, még ha rendelkezésükre állt – az említett rangnak megfelelő számban – dadus és szolgálólány is.

Hogy mi készítette – hét gyerekkel a nyakukban – évtizedes otthonuk elhagyására Véssey Lászlót és Nedeczky Emíliát, azt csak találgathatjuk. A „nagy-családos” házaspárnak a szomszédos Zalában mindent előlről kellett kezdenie. Varázsütésre semmi nem létesül, az ismeretlen nagyságú és összetételű örökségüket pedig csak eladások és cserék formájában használhatták föl új birtokközpontjuk kialakítására. Minden, ami itt megindult és kialakult, László és Emília szándéka szerint jött létre. Pedig igen merész, soktényezős vállalkozás volt a mintegy kétezer holdnyi fölbirtok megszerzése, a birtokközpont megtervezése. Az sejthető, hogy a földek zömét egyrészt a Principális csatorna miatt, másrészt azért választották, mert az ott keresztezte a Nagykanizsa–Zalaszentgrót

(Szombathely) vasútvonal. Vagyis számításba vették az áruszállításnak ezt az új – nagyjövőjű – lehetőségét. (Ahelyett, hogy kártyáztak volna.) Vajon honnan vették azt a jelentős összeget, ami a kastély és a két major fölépítéséhez kellett? Miként teremtették elő a beszerzett – nélkülözhetetlen – állatállomány árát? Továbbá a gazdaság működtetéséhez szükséges szerszámokat, gépeket, és találták meg a munkaerőt? A konvenciók cselédekét, akiket távolabbi munkaerőpiacról kellett toborozni. (Felsőrajki nem sok lehetett köztük.) Nem tudjuk, eredetileg miket építettek, mert egy dolgot elmulasztottak: ami a századfordulóra elkészült, azt nem vették – írott – leltárba. (Vagy ha mégis megtették, elveszett.) Az 1927-ben készült birtokmegosztó okiratból viszont pontosan ismerjük az akkori vagyónállapotot, ami nyilván nem volt azonos sem a harmincegynéhány évvel korábbival, sem azzal, amit a kisfiú emlékezete megőrzött. Fáradozásuk eredményének, az új birtokközpontnak – a helyi nyelv szerint a „pusztának” – a Várhely nevet adták. Meg kell említenem, hogy a Szőkedencs község háromnegyed része 1892-ben leégett, ami oka lehetett – volna – Véssey Lászlóék elköltözésének, de ekkor már készen állt a várhelyi kastély. Rég ott laktak. Annak sincs nyoma, hogy László – vagy felesége – összeütközésbe került volna a falu legnagyobb birtokosával, Véssey Ferencsel, aki Szőkedencsen is új kastélyt építtetett már 1856-ban. Lászlóéknak a másik itteni kastélyban született lányai már Várhelyen nőttek föl, és négyen onnan mentek férjhez. (Róza – Vasti néni – hajadon maradt.)

A rég lebontott várhelyi kastélyról a szerzőnek nincs közölhető képe. A fotón az egyik szőkedencsi Véssey kastély látható, talán itt született a nagymama. Forrás: <https://www.kastely.com>

A képen látható szőkedencsi kastélynak csak az ablakai művésziesebbek a vérhelyinél, ami más stílusban épült, de közölhető fotót nem találtam róla. A középső rész előre nyúló, teteje csúcsos timpanonban végződött. A két kiugró vég egyikén volt a mellékbejárat, a felső és alsó szintre vezető lépcsőkkel; a másikon a pincelejáró, ahol az orosz előtt bort tároltak, és zöldségeket. A falak és ablakok dísztelenebbek voltak a dencsinél, de kettő – esetleg négy – szobával több lehetett. A várhelyi kastélynak mára nyoma sem maradt. Évekkel ezelőtt a környéken még találtam egy oszlopdarabot, aztán az is eltűnt. Talán kertitörpe talpzataként szolgál valahol. Még öregkori ábrándozásai közben is néha teljes pompájában jelenik meg az egykori fiú előtt a kastélykert „tulipánfája”, ami mint ha egész évben virágzott volna. Szébbet máshol nem látott. Teljes összhangban van ez a színes kép azzal, hogy a Várhelyen töltött kilenc hónap felejthetetlen élményeinek többsége a tavaszhoz és nyárhoz kapcsolódik. No meg a lovakhoz.

A „kastélyt” főúri angolkerteknél kisebb, de azok gondosságával és ízlésével létesített park vette körül. Kiemelt eleme volt a terasz előtti kocsifeljáró által körbezárt grupp, örökzöld bokrokkal és változó – külön kertész gondozta – virágágyasokkal, illetve a kaputól körbe ívelő – fehér kavicssal fölhintett – bevezető út külső oldalára ültetett vadgesztenyefákkal. A kisfiú ezeken mászva játszott a moziban (korábban) látott és könyvekben olvasott háborús történeteket. A gesztenyefa különösen a légi harc és a bombázás imitálására volt elsőrendűen alkalmas. Persze játékra nem sok ideje jutott, hiszen minden érdekelt. A bekerített tyúkudvar is, ami Vasti néni birodalma volt a park egyik szögletében. Reggelenként együtt monyozták a tojókat (mindig kevés volt a tojás), majd az oroszok bejövetele után a fiú feladata lett az ebédre szánt baromfiak nyakának elvágása, amit nagyon jól megtanult. Nem tudni, ki lehetett a mestere, hisz nagynénje visszariadt a vértől, lányok pedig már nem voltak. Treszka néni is saját családjához költözött. A tyúkok a jégverem tetején kapirgáltak, amit a télen (utoljára) föltöltöttek a Principális csatorna felszínéről kivágott, szalmába ágyazott, félméteres jégkockákkal (pontosabban: jéghasábokkal).

Rengeteg „dolga” volt: föl kellett fedeznie a várhelyi gazdaság teljesen ismeretlen világát – és életmódját –, ha már belecsöppent. Ez pedig nem történhetett másként, mint azzal, hogy erejéhez mérten belekóstolt minden munkába. A parádés lovak istállója és a hintók meg homokfutók kocsiszínya mellett volt a gépész úr műhelye. A legmodernebb (R 30–35) Hofherr-tracttorral. E műhely volt a kisfiú nagy várhelyi élményeinek állandó színtere. A mestervizsgás gépész urat így kellett szólítani, míg a gazdasági cselédeket vezénylő – tapasztalat, okos, de tanulatlan – „gazda” Péter bácsi lehetett. A műhely egyrészt a gépek javítására, másrészt lovak patkolására szolgált. Ezért aztán legizgalmasabb darabja a kemence volt, ahol gépész úr a gondosan kiszabott vasdarabokat vörösré izzította, az üllőn szekéralkatészeket meg patkóvasat kovácsolt belőle. Bal kezével fogta a forró vasat, pattogtak a szikrák. Jobbal a kalapácsot, amivel olyan formát adott annak, amilyenre szüksége volt. Feledhetetlenül csengett az üllő. A patkót forrón illesztette a lovak gondosan megreszelt patájára, majd belenyomta egy

vízzel teli vödörbe. amiből gőz csapott föl, s a ló ijedten kapta össze magát. A gépész úr rangját erősítette, hogy az uraság – ellentmondást nem tűrve – minden lehetséges fillért gépekbe – és állatokba – fektetett. S a gépész úr – állatorvos hiányában – az utóbbiak betegségei terén is szakértő volt. Laci bácsi számos díjat nyert mezőgazdasági vásárokon, híres volt a mangalica tenyészet. Reggelenként és esténként a kézzel fejt tejet (a kastély szükségletén kívül) a Hangya szövetkezet rajki gyűjtőjébe küldték. A családi étkezések alapanyagát a konyhakert adta, ami nem tartozott a parkhoz.

A gruppon túli kerítés másik oldalán helyezkedtek el cselédházak, a hozzájuk tartozó istállókkal, ólakkal és a műhelyekkel. A déli oldalon – a parktól úttal és két kerítéssel elválasztva – létesítették a meglehetősen nagy konyhakertet, ahol azonban a fiúcska nem szívesen fogta kezébe a kapát és az ásót, legföljebb a gyümölcszedésből vette ki a részét. Aránylag sok málna és ribizke volt, eper – ki tudja miért? – semmi, meg talán még tüskönc körte, másra nem emlékszik. Kajszibarack annyira nem volt, hogy '46 vagy '47 nyarán – a háború utáni bizonytalanság légkörében – nagynénje (saját kezűleg) befogta Tilda nevű rühös lovát, „akinek” a segítségével férje elhurcolása után '45 áprilisában – vagy már május volt? – Várhelyre menekült a gyerekeivel. A hajtást keresztfiára bízta, és elszekereztek Balatonmáriafürdőre, ahol nagynénje valamelyik néhai imádójának nyaralója volt, amelynek fáin rengeteg sárgabarack termett. Tilda sokallta a kilométereket, a barack leszedése is időbe került (meg a úszni is kellett egyet vagy kettőt), így aztán ott éjszakáztak a lapos tetejű nyaraló fedetlen napozójának összecsukható ágynak. Ez volt élete első szabadban töltött éjszakája. Elalvás előtt nézegette a csillagokat, talán az apjára gondolt, aki ott lehet valahol. Akkor még biztosra vette, hogy hamarosan előkerül. Ahogy nagynénje is meg volt róla győződve, hogy a „hadifogság” előbb-utóbb véget ér, s az ura – Gyuri bácsi – visszajön. Annak a csillagok nyári éjszakának a reményei soha sem teljesedtek be.

A kisfiú, aki (nem lehet elégszer hangsúlyozni) jómódban élő polgárcsaládban nevelkedett, nehezen szokott bele Várhely régimódi – és kopottabb – körülményeibe. Sok minden hiányzott neki, a legjobban talán a villanyfény. No meg a folyóvizet fürdőszoba. A várhelyi kastélyban csak a „kékszoba” tűnt elegánsnak, ahová nagymamát és nagypapát telepítették. Meg a szalon, ahol az uraság íróasztala tolakszik a kisfiú emlékeinek az előterébe, amelynek dísz egy konzervált lópata volt. És ahol roppant érdekes – vékony – szakkönyveket talált az arabs, a nóniusz, a lipicai lovak történetéről és jellegzetességeiről. Amiből persze semminek soha nem vette hasznát, de akkor – Laci bácsi hatása alatt – lótenyésztőként képzelte el magát. Pedig nagybátyjának alighanem fontosabbak voltak a mangalicái, a „svájci” tehenei és az igáslovak. No meg talán a hátaslova, az Osaka. Az igavonó – széles fenekű – muraköziek az alsómajorbéli istállójukból jártak a földekre. (Néhány béres megengedte a fiúnak, hogy fogja az ekeszervát addig, amíg egyenesben szántottak.) A kocsilovak a „parádésistállóban” laktak. Köztük az uraság kényes hátaslova, „akinek” a nevére nyolc évtized távlatából is emlékszik. Április első napjaiban, amikor a felszabadítóktól már

kevésbé rettegtek, a fiú etette meg Osakát, más ló már nem volt, s az itt szolgáló kocsis eltűnt valahol.

Az istállóépület előtt hosszú köpenyes, áprilisban is gimnasztyorkát, fejükön vöröscsillagos, áll alatt megköthető kucsmát viselő harcosok csoportosultak. Ők parancsolták a fiúnak, hogy vezesse ki (az öntörvényűnek ismert) Osakát. Így lett szemtanúja, hogy több háborús hős is lerepült a hátáról, akik – nem gondolva a dolog vakmerőségére – meg akarták ülni. Minden kudarcot harsány röhögés fogadott. Az utolsót is, amikor a legügyesebb sokáig Osaka hátán maradt, amíg az hanyatt nem vágta magát. Noha a katonának nem tört el a hátgerince, kisebb pánikot okozott sokat megélt társaiban. „Igyi szjuda, tovaris kapitan” – kiáltotta egyikük. Vörös keresztet fekete kucsmát viselő kozáktiszt tévedt oda, aki könnyedén pattant föl Osaka hátára. Feledhetetlen betörési játék következett, amit a kisfiú ámulva csodált. A tiszt, ha kellett leugrott, simogatta a lovat, és fiúnak ismeretlen nyelven beszélt hozzá. Majd újra föl pattant rá. Ez többször megisméltődött, míg Osaka ki nem tört, és el nem száguldott az alsómajor irányába. Aztán szép nyugodtan visszajöttek. A kucsmás a fiú kezében levő vödörből zabot adott a lónak, majd összeszedte korábban a katonák közé letett holmiját, köztük géppisztolyát, ismét föl pattant a ló hátára, és a fiú soha többé nem látta őket. Csak négy év múlva világosodott meg előtte a tiszt lóra termettségének magyarázata, amikor elolvasta a *Csendes Don* első (jócskán cenzúrázott) magyar kiadását. Nagynénjétől kapta, ő fedezte föl. A kisfiú meg Várhely-élményének hatása alatt falta be a történetet. Mindent másként látott benne, mint hivatásos olvasói. Később arra is rájött, hogy a bonyolult történet előrevetítette mindazt, ami hazája paraszti közösségeiben a következő években végbement. Élményvilágában a legnagyobb rejtélyek egyike, hogy szeretett nagynénje miért nem vonta le a regény tanulságait, illetve miért nem fogadta meg. Különben nem törődhetett volna bele – igaz, mindig az urát várva! – saját végzetébe. Miért nem hagyta el – kigyerekeivel együtt – önszántából a beszállgatással, különadókkal megnyomorított falusi világot? Miért ragaszkodott a földhöz? Mítoszok hősnőinek makacosságával! Miért nem hagyta a fenébe a nagy reményekkel ültetett és szakszerűen válogatott almáskertjét? Sajnálta? Vagy a néhány Véssey- és Nedeczky-gén nem engedte azt az újabb „menekülést”, amit az észérvek mindegyike sürgetett? Az öregember némi malíciával gondolja, hogy neki is juthatott néhány innen származó gén, aminek makacosságát köszönheti. Az álmok szétfeszlottak. A lovas fejébe hiába töltögették a tiszt iskolán a marxizmus eszméit, ízig-vérig olyan kozák maradt, mint Solohov regényének szereplői. Vajon meddig lovagolt a kezessé tett Osakán? Berlinig? És aztán? Ha kettőjük közül valamelyik Vorkután végezte, az nem Osaka volt.

Jobban jártak a Várhelyen hagyott girhes és rühös katonalovak, mert kigyógyították, megbecsülték, gondozták, etették őket, nélkülözhetetlen igavonók lettek. (Hogy ezeket hol „toborozták”, az persze nem tudható.) Májustól a kisfiú szabadságát iskolakötelezettség korlátozta. Az összevont osztályokban együtt ültek különböző korú, különböző öltözetű fiúk és lányok a falu minden

társadalmi rétegeből. Őt néha a falubeliek behívták az udvarukba, majd a konyhába, végül a szobába is. A gazdagyerekek befogadták. De a cselédházak lakói is gyerekeik játszótársaként bántak vele. Megfordult az uraság által viszonylag újonnan épített téglaházak családi szobáiban és közös konyháiban. Olyan kötteseket kapott, amilyent a kastélyban nem készítettek. Ezekből a szegényes otthonokból az új világ mindenkit továbbvitt valahová. Csak a házak egyikben lakik egy fiatal cigányasszony Németországban dolgozó férjével. A régi Várhelyre egyikük sem emlékezhet.

A házban és padlásán sok könyvet meg néhány köteg *Új idők*et talált a minden olvasnivalóra nyitott kislány. Sok-sok regényre lelt. Főleg ponyvákat. Mert a magyar nemesség legfőbb öröksége – elsősorban annak közép- vagy magasszinten élő rétegeiben – az olvasás (és tanulás) volt. Ha kint nagyon meleg volt, barátunk a hűvös szobában olvasta azt, amit éppen talált. Válogatatlanul, összevissza. Ha pedig Laci bácsi hívta kocsikázni, ment vele Gurdonba, az Öreghegyre. Ellenőrizték a munkák állását, s nagybátyja különös gonddal a minőséget. Jó kedve kerekedett, ha a külföldre eladott vetőmag jó termést adott, vagy ha az állattállományából vett valaki egy-egy példányt jó áron. Ilyen örömeik '44 nyarán megritkultak, s a következő években még jobban elsüllyedtek a gondok, kötelezettségek, (közvetett) pártutasítások tömegében. Az adóhatóság egyre újabb és újabb fizetési kötelezettségeket kézbesített – el nem mulasztott fenyegetésekkel. Az állatok gyorsan terjedő fertőzőbetegségeken hullottak, ami megmaradt, azt viszont – tartozásra hivatkozva – lefoglalták. (Nehéz elképzelni, hogy egy-egy hátszó megmaradhatott, nincs rá más bizonyíték, csak gyermeki emlékfoszlányok). Szegényt és gazdagabbat egyaránt spanyolcsizmába szorította a megfélemlítés, a belső karhatalom és a levegőben lógó állandó fenyegetettség.

Várhelyen a háztartás rendjéről (és a lehetőségekhez igazodó ellátásról) Vasti és Mici néni gondoskodott. Az oroszok bejövetele után az élet szinte döccenés nélkül állt át az új rendre, amelyben mindenkinek megvolt a maga munkafeladata. Ezt Laci bácsi nem fogadta el: nem tudta túltenni magát azon, hogy mindent elvesztett, amiért egész életében dolgozott. Parancsoló, szigorú úr volt, akit nem szerettek. Valaha a bécsújhelyi katonaiskolába járt, bizonyára ott szokott rá a lovaglásra, ami az ő privilégiuma volt, és egyúttal önmaga által meghatározott tevékenységnek a fölgyorsítója: segítségével több helyen ellenőrizhette a munkát. Apja méneskari tisztként kapott ingyenes lehetőséget, hogy ezt a fiát Bécsújhelyen iskoláztassa. (A másik jónevű budai orvos lett.) Laci bácsi hiába harcolt zászlósként az olasz fronton, a trianoni békediktátum elzárta előle a tiszti pályát. Ezért elvégezte a mosonmagyaróvári mezőgazdasági akadémiát, s édesapja halála után édesanyja – Mici néni – Várhelyre költözött. Közel egy évtizeddel a Nagy háború után dédimama kiadta lányai hozományát, a kastélyt pártában maradt lányára hagyva úgy, hogy a közelebbi földeket és a két majort Vasti néni (Róza) és Mici néni (Emília) kapta. Laci bácsi az ő birtokukon – valószínűleg nagyanyja öregedésével egyre bővülő jogkörökkel – gazdálkodott. Ez az ezerholdnál lényegesen kisebb gazdaság adta Várhely anyagi

alapját. Az uraság nem dolgozott? Mármint a kommunista tanítás szerint. Ahogy a tanárok sem, hiszen nem végeztek fizikai munkát. Laci bácsi sem szántott-vetett-aratott. Csak – voltaképpen gazdatisztként – mindent kézben tartott. Tapasztalta, hogy a hozzá nem értő vagy munkafegyelmet nem ismerő közép-birtokos társai nem tudnak megbirkózni a kor kihívásaival. A gazdálkodás volt az élete. Talán – mint Véssey Márton – ő sem ért rá megnősülni. A nő mégis betört az életébe, de az unokatestvére felesége volt. Betört? Vagy fordítva: ő csábította el? Ki tudhatja. A kisleány jelenléte fedezte az asszonynál tett látogatásokat, de azok lefolyásáról sem lehetett elképzelése, hiszen Laci bácsit „született” agglégénynek tartották. A fiú kilencéves volt mindössze.

Idáig a történet tárgyilagosan is elmondható. Visszapillantva az oroszok utáni időszakra, kezdődnek a bonyodalmak. Kissé meglepően, a munka nem vezette le a körülmények nyomorúságából fakadó indulatokat. Miközben a középpontban a kifosztottság áll, akár igazságosnak, akár igazságtalannak minősítjük: a veszteség nagyarányú minden tekintetben. Így két merőben ellentétes nézőpont nyílik. Az egyik szerint a kastélyban a (volt) „urasággal” összezártan élő nők keserves munkával biztosították a család megélhetését, míg a negyvenes éveiben járó férfi kívülállóként szemlélte erőfeszítéseiket, és azzal töltötte idejét, hogy fehér paripán (noha az sem biztos, hogy volt erre a célra hátraslova) naponta szeretőjéhez lovagolt a szomszédos faluba. Aki ráadásul férjes asszony, noha a kisleány is tudta, hogy férjének a cselédasszonyoktól – a kor szavával – zabigyerkei vannak. Többes számban. Noha ez akkor sem volt párját ritkító eset, katolikus szemmel halálos bűn volt. Mindenki tudta, mi a nyomorúság politikai oka, de a családból is kellett egy bűnbak, aki nem viselkedett méltó módon. A kisleány azonban tizenöt éves kamasz, távol él a várhelyi kisvilágtól, nem hallotta sem a napi bajokat, sem a felháborodással átízített pletykákat, döbbenet értette meg a drámai fordulópontra okát. Megdöbbenette, megrázta az öngyilkossági kísérlet híre. Amit öt évvel korábban nem érthetett meg, most két magányos áldozat – egy férfi és egy nő – egymásra találásához vezetett. Csodálta Zsuzska néni bátorságát, tetterejét. Tetszett neki ez a szerelmi történet, ami aránylag szerencsés végkifejletet nyert, s amit korábban már megírt.

A századfordulóra polgárosult középnemességről kevesebb szó esik, mint például az arisztokrácia meghurcolásáról. Ahhoz, hogy a szovjetbérencek rendszert válthassanak, a középosztály nagy részét ki kellett irtani. Várhely elhagyásához a kitelepítést végrehajtók még huszonnégy órás előkészületi időt sem engedélyeztek. Megjelent két lovasszekér négy rendőrrel, deportálták őket kijelölt helyükre: Felsőrajk túlsó szélén – lakhelyelhagyási tilalommal – egy kulák házába. Nem kérdezték, hogy befogadja-e őket. Kulák volt. A nagymamán (nagyapapa 1949-ben szerencsésen meghalt) és nővérén (Vasti néni) kívül odakerült anyám kertészmérnök húga három kisgyerekével. Vajon mitől lettek veszélyes kizsákmányolók? Anyánk – a maga józan racionalitásával – addigra otthont teremtett magának és gyerekeinek Nagykanizsán.

Nosztalgikus iróniával: Sic transit gloria mundi.